

Moč vrstniške povratne informacije

Irena Humar Kobal, učiteljica slovenščine, OŠ Dornberk

Povratna informacija kot eden od elementov formativnega spremljanja učenčevega napredka vodi učence v samem procesu učenja, jih usmerja k cilju, ki so si ga zastavili, ves čas pa jih tudi dodatno motivira. Vsekakor je v procesu doseganja cilja, torej osvajanja znanja, pomembna tudi presoja učenca samega. In čeprav je morda najpogostejša tista povratna informacija, ki jo učencu podaja učitelj, pa je izjemno pomembna tudi vrstniška povratna informacija, saj so vrstniki drug drugemu velikokrat mnogo večji učni magnet, kot je to lahko učitelj.

ZAKAJ FORMATIVNO SPREMLJATI – MOJA ZGODBA

S formativnim spremljanjem napredka učenja sem se srečala pred približno osmimi leti. Bila je ljubezen na prvi pogled. Še danes se spomnim, da sem se na nekem seminarju o bralni pismenosti udeležila predstavitve pouka naravoslovja in tehnike v 4. razredu. Priznam, poučevanje na razredni stopnji me je od nekdaj fasciniralo, zato se vedno rada oziram po svojih kolegicah, razrednih učiteljicah, in učnih predmetih, ki niso »moji« – sem namreč učiteljica slovenščine. Ko sem poslušala učiteljici, ki sta govorili o diagnostiki predznanja, povratni informaciji, aktivnem učenju idr., sem razumela bore malo, a očaral me je njun entuziazem, kajti tega sem sama takrat že skoraj izgubila. Že mesec kasneje sem se udeležila prvega izobraževanja na Zavodu za šolstvo in moja pot po formativnem spremljanju se je pričela. In seveda še vedno traja. Danes si ne predstavljam, da bi lahko še kdaj učila »po starem«.

Formativno spremljanje me je kot učiteljico potisnilo v ozadje, kajti učiteljica sem nenadoma postala učenka, tanka meja med poučevanjem in učenjem pa se je v enakopravnem odnosu udeležencev v učenju skoraj popolnoma zabrisala. Pouk je pri mojih urah vedno naravnano tako, da omogoča veliko samoučenja ter vrstniškega učenja. »Tu pa garamo,« pravijo moji učenci. Seveda, klasičnega pouka, pri katerem bi učiteljica napisala na tablo snov, učenci pa bi jo prepisali in se jo naučili, že dolgo ne poznamo. Nimamo učbenikov in delovnih zvezkov. Ves čas se oziramo naokrog in vsebino iščemo v aktualnih temah in temah, ki so učencem blizu. Na tak način ves čas vzbujam njihovo radovednost ter zanimanje za učenje in rast. Veliko stvari sem morala spremeniti v svojem razmišljanju, da sem prepustila pri poučevanju iniciativo učencem.

Čeprav sem na začetku menila, da se vseh faz formativnega spremljanja ne bom mogla lotiti hkrati in sem v ospredje postavila le eno ali dve

od njih, pa sem kmalu ugotovila, da so koraki znotraj procesa formativnega spremljanja drug od drugega (so)odvisni in je posamezne prvine težko izločiti iz cikličnega zaporedja aktivnosti. Tako npr. učenci ne morejo podati kakovostne povratne informacije, če najprej ne opredelijo namenov učenja ter ne postavijo kriterijev znanja.

POVRATNA INFORMACIJA

Definicij, kaj je povratna informacija, je v strokovni literaturi veliko. Vsekakor ne moremo govoriti o formativnem spremljanju, ne da bi v njegov kontekst umestili tudi povratne. Sama jo razumem kot neke vrste podatek, ki na zemljevidu znanja označi, kje na poti učenja je učenec, (ne)posredno pa se dotika tudi mene kot učitelja, saj je dragocen podatek oziroma informacija o tem, kje se učenci dejansko nahajajo in kje naj bi bili. Morda jo najlažje razumemo skozi Sadlerjev pojem vrzeli (Hattie, 2018): cilj povratne informacije je skrčiti vrzel med tem, kje se učenec trenutno nahaja, in tem, kje »naj bi se nahajal« – torej med trenutno ravno učnih dosežkov in merili uspeha. Da ima povratna informacija visok vpliv na učenčeve dosežke, ni potrebno posebej poudarjati. Podrobneje je o tem v svojih knjigah *Vidno učenje* in *Vidno učenje za učitelje* pisal John Hattie.

Poleg povratne informacije imajo pomemben vpliv na dosežek učencev še vzajemno učenje, odnos učitelj – učenec, pričakovanja učencev, formativna evalvacija učiteljevega dela, vrstniško sodelovanje ...

Kakšna naj bo povratna informacija? Kako naj bo podana, da bo resnično dosegla svoj namen? Je dovolj ena ali je bolje, da jih je več? Kdaj je pravi trenutek zanjo? Je povratna informacija le domena učitelja? Takšna in podobna vprašanja se mi porajajo, ko tudi sama postavljam zemljevid svojega poučevanja/učenja in se vedno znova sprašujem, kako poučevati z namenom optimiziranja znanja in kakšno vlogo ima na tej poti povratna informacija. Ob tem se mi zdi nujno, da skupaj

z učenci sledimo trem vprašanjem, ki se pri povratni informaciji neprestano zastavljajo: KAM GREM? KAKO BOM PRIŠEL TJA? KAM NAPREJ? Povratno informacijo morajo ves čas spremljati izzivi. Brez njih namreč nima velike vrednosti. Ob tem mislim na izzive, ki so namenjeni učencem, pa tudi učitelju. Cilji učenja se morajo vedno znova osredotočati na doseganje že zastavljenih ciljev, hkrati pa morajo učence usmerjati v iskanje novih. Povratna informacija mora vzpostavljati pogoje za neprekinjeno učenje, saj učenec lahko le tako nadzira svoje učenje. Če je prvo vprašanje KAM GREM? povezano predvsem z nameni učenja, ki jih moramo na začetku vedno postaviti in oblikovati, kajti osmisliitev učenja je za učence izrednega pomena, pa je zadnje vprašanje KAM NAPREJ? tisto, ki morda učence najbolj zanima. A čeprav se na prvi pogled zdi, da je odgovor preprosto, učenci pa ga celo pričakujejo od učitelja, je prav, da ga učitelj ne razkrije. Nasprotno, naloga učitelja je predvsem učence naučiti, kako priti do odgovorov.

Ob tem zlasti drugo vprašanje KAKO BOM PRIŠEL TJA? spodbuja učence, da se dojemajo ne le kot lastniki svojega znanja, ampak da postanejo drug drugemu učni magnet, ki se prav s pomočjo povratne informacije pomika ali bolje kar vleče naprej, hkrati pa jih spodbuja, da postanejo drug drugemu učni vir, ki si pri učenju tudi pomaga. In ko v ospredje postavimo vrstniško učenje, postane seveda izjemno pomembna tudi vrstniška povratna informacija.

TROJNI POGLED NA POV RATNO INFORMACIJO

V procesu učenja vsakega posameznega učenca so pomembne tri povratne informacije, sama

temu pravim, da je potreben trojni pogled, da lahko vidimo pravo sliko: pogled učečega se učenca, pogled njegovih vrstnikov in učiteljev pogled – torej tri povratne informacije, ki skupaj, če matematično ponazorim, tvorijo enakostranični trikotnik, v katerem so vse tri stranice enako dolge, njegovi koti pa skladni. Tri povratne informacije, ki tako skupaj tvorijo najboljšo možno, ki učenca dejansko usmeri v nadaljnji proces učenja. Vprašanja, ki si jih vse tri vpletene strani (seveda vsaka iz svojega zornega kota) postavljajo, da dosežejo osrednje mesto na tarči znanja, so: Kje sem/je? Kam želim/želi priti? Kaj moram/mora narediti, da pridem/pride do tja? Katera so moja/njegova šibka in katera močna področja? Kdo mi/mu lahko pomaga?

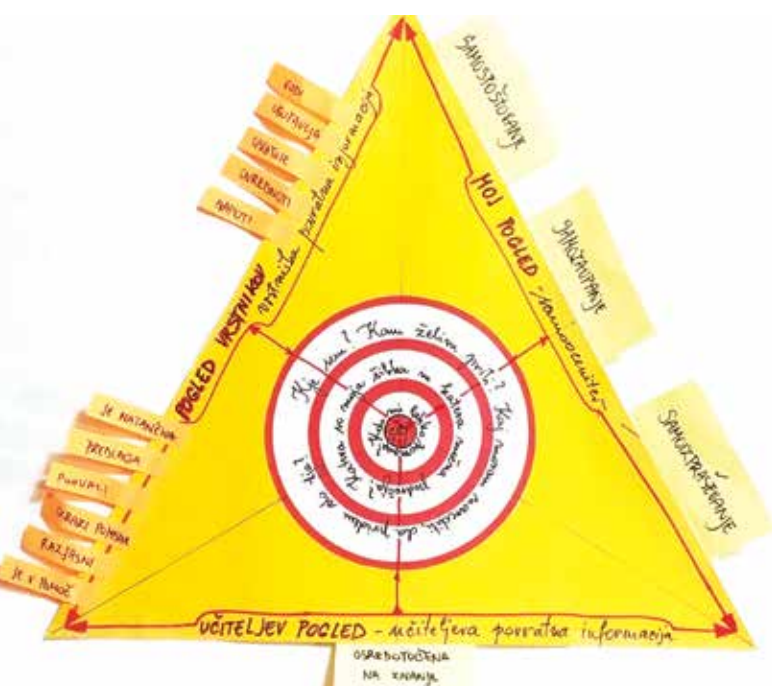

Oblikovanje kriterijev uspešnosti

Učeči se učenec se v tem procesu neprestano samoizprašuje, samoreflektira, samopresoja itd., vse z namenom, da se izboljša, si na novo postavi cilje, obenem pa pridobi na samozaupanju in samospoštovanju.

Učiteljeva povratna informacija je osredotočena na znanje, v njej je učitelj še posebej pozoren na to, kako je bila naloga opravljena, katere strategije so potrebne za izvedbo naloge in katero znanje je potrebno, da bo naloga rešena, vsekakor pa je tudi napotek, kako naprej.

Ko sem prvič vprašala učence, kakšno povratno informacijo bi si sami želeli od svojih vrstnikov, so zapisali, da si želijo takšne, ki bi jim bila v pomoč pri nadaljnjem učenju, kar pomeni, da bi jim kako še neznanu/nerazumljivo stvar razjasnila oziroma razložila; jih kaj povprašala; morda izrazila dvom; jih vodila in usmerjala, torej jim dala napotke, kako naprej; pri tem pa naj bi pohvalila, kar je do-

Trojni pogled na učenčevo znanje – pogled učenca, vrstnikov in učitelja

bro narejeno, in predlagala, kako popraviti, kar je slabo narejeno. Vsem se je zdelo pomembno, da je informacija natančna in razumljiva, da ne žali in ni »kritizerska«.

Usklajevanje in poenotenje glede kriterijev uspešnosti

VRSTNIŠKA POVRATNA INFORMACIJA

Če želimo, da bo povratna informacija res dosegla svoj namen, se je moramo seveda najprej naučiti. Zlasti to velja za učence, ki neko vrstnikovo nalogo/izdelek najprej preprosto ovrednotijo z besedami: »Lepo je govoril. Ni uporabljal mašil. Meni je bilo všeč, ker je imel lep plakat ...« Gre torej za bolj osebne sodbe, ki so največkrat vezane na po-

Učenci se samovrednotijo

hvalo. Prvo se moramo torej naučiti, da pohvala ni isto kot povratna informacija. V začetku se pogovarjamo o tem, kaj sploh je povratna informacija: Zakaj je pomembna? Kakšno si želim sam? Kaj naj vsebuje? Kako jo lahko izboljšamo? S čim imamo pri njenem oblikovanju največ težav? Kaj odlikuje dobro povratno informacijo? In čisto vedno učenci ugotovijo, da brez kriterijev uspešnosti povratne informacije ne moremo oblikovati. Tako se povratna informacija vedno začne s kriteriji uspešnosti, mi jim rečemo kriteriji odličnosti, ki jih oblikujemo z učenci skupaj. Prve povratne informacije so seveda skromne, preproste in enostavne, tako npr. uporabljamo semafor znanja, sledi informacija v obliki dveh zvezdic in ene želje, ugotavljanje doseganja ciljev idr.

Usklajevanje in poenotenje glede kriterijev uspešnosti

DVE ZVEZDICI IN ENA ŽELJA

»Dve zvezdi in ena želja« je ena od povratnih informacij, ki jo uporabljamo, ko se učenci vrstniške povratne informacije šele učijo. Svojemu vrstniku povedo dve stvari, ki ju je dobro naredil, izrazijo pa še eno željo, kar pomeni, da si želijo, da nekaj izboljša. Čeprav se zdi ta oblika enostavna, pa vendarle ni tako preprosta, saj mora učenec, ki jo poda, natančno poznati nalogo, ki jo je učenec, kateremu podaja informacijo, imel, poznati pa mora tudi kriterije uspešnosti.

KONSTRUKTIVNI KRITIČNI SENDVIČ

Večina to obliko verjetno že pozna, a včasih se zdi, da se metodo, ki ji lahko rečemo tudi + - +, preveč poenostavlja. Mi si tale sendvič pripravljamo ponavadi s šestimi sestavinami:

1. Začni z nekaj POZITIVNIMI mislimi/komentarji.
2. IZPOSTAVI močna/dobra področja.
3. POHVALI.
4. KRITIČNO OCENI.
5. Spomni na MOČNA PODROČJA.
6. Ponudi pomoč pri odpravi kritičnih točk, zaključiš s POZITIVNO mislijo.

PVP – PohvalimVprašamPredlagam

PVP je ena od vrstniških povratnih informacij, ki jo moji učenci najraje zapisujejo. Uporabna je za vrednotenje naloge/izdelka posameznega učenca, lahko pa je oblikovana tudi kot skupinska povratna informacija. V tem primeru je delo še nekoliko težje, saj se morajo učenci med seboj uskladiti, da podajo eno informacijo.

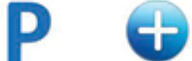
PohvalimVprašamPredlagam

Pohvali!
Je kaj posebej dobro narejeno?
Ti je kaj še posebej všeč?

Vprašaj!
Te kaj posebej zanima?
Morda nisi česa razumel?

Predlagaj!
Kaj bi v bodoče lahko bilo bolje?
Navedi kak konkreten predlog, idejo!

MOJA POV RATNA INFORMACIJA JE NAMENJENA ...

(IME)

PVP

POHVALIM

VPRASAM

PREDLAGAM

Povratno informacijo sem sestavil/la: _____

eTik, OŠ Dornberk

PVP

3-2-1 VRSTNIŠKA POV RATNA INFORMACIJA

Učenec zapiše:

3 stvari, ki jih je sošolec, kateremu je povratna informacija namenjena, odlično naredil in so v skladu s kriteriji odličnosti;

2 stvari, ki nista v skladu s kriteriji odličnosti in bi ju bilo dobro popraviti;

1 stvar, ki se mu je zdela v delu najboljša.

Ime in priimek: _____ Datum: _____

MOJA POV RATNA INFORMACIJA je namenjena _____

3 Tri stvari, ki si jih odlično naredil in so v skladu s kriteriji odličnosti:

○ _____

○ _____

○ _____

2 Dve stvari, ki nista v skladu s kriteriji odličnosti in bi ju bilo dobro, da ju popraviš:

○ _____

○ _____

1 Ena stvar, ki se mi je zdela v tvojem delu najboljša:

○ _____

Tvoj trud:

POTRUDIL SI SE.
LAHKO SI ZADOVOLJEN.

NO JA, LAHKO BI
BILO BOLJE.

NISI VLOŽIL VELIKO TRUDA.
NE MOREŠ BITI ZADOVOLJEN.

eTik, OŠ Dornberk

3 – 2 – 1 vrstniška povratna informacija

Učenci so drug drugemu vir znanja

PO LESTVI NAVZGOR

»Po lestvi navzgor« je povratna informacija, ki se je poslužujemo v višjih razredih, ko učenci že poznajo pravila dobre povratne informacije. Sestavljajo jo štiri koraki, in sicer:

1. korak: RAZJASNI

Svojemu vrstniku postavlja vprašanja. Tako se boš prepričal, da si vse razumel prav. Izogibaj se vprašanjem, ki vodijo v kritizilstvo. Raje izbiraj taka vprašanja, ki bodo vrstnika prijazno nagovorila k razmisleku:

- *Nisem prepričan, da sem dobro razumel ...
- *Kaj si mislil s tem ...
- *Povej mi nekaj več o ...
- *Mi lahko pojasniš, kaj si mislil ...

2. korak: OVREDNOTI

Svojemu vrstniku povej, kaj je naredil dobro, nad čim si bil navdušen, kaj ti je bilo v njegovem delu všeč. Bodi natančen. Uporablja strokovne besede (termine) in natančne izraze. Izogibaj se besedam, kot so: to je dobro, to je lepo, všeč mi je ... Vedno svoje mnenje tudi utemelji, npr.

- *Ta del se mi zdi zanimiv, ker ...
- *To se mi zdi odlična ideja, ker ...

3. korak: IZRAZI POMISLEK

Svojemu vrstniku izrazi svoje pomisleke in skrb. Bodi natančen. Ne kritiziraj osebnosti, ampak razmišljaj o tem, kar je napisano, narejeno. Osredotoči se na ideje oziroma posamezne dele besedila/govora. Izogibaj se negativnim izrazom ali celo kritizilstvu, kot npr.: »Narobe si naredil ...« Uporabi raje prijaznejše pomisleke, npr.:

- *Kako bi bilo, če bi ...
- *Zdi se mi, da bi bilo bolje ...
- *Morda bi naslednjič raje ...
- *Ne razumem, kako ...

4. korak: PREDLAGAJ

Svojemu vrstniku ponudi nekaj predlogov, kako naj izboljša svoje delo.

- *Si pomislil, da bi lahko ...
- *Morda bi bilo dobro, da bi ...
- *Izpusti del, ki ...
- *Razmisli, ali ne bi bilo bolje ...
- *Naslednjič dodaj ...

RAD BI TI POVEDAL

Ena najtežjih povratnih informacij je zagotovo opisna, pri kateri učenci vrednotijo pisna besedila (spise) na osnovi kriterijev uspešnosti, ki skupaj z navodili za pisanje spisa nagovarjajo učenca, da svojemu sošolcu poda povratno informacijo.

PO LESTVI NAVZGOR - VRSTNIŠKA POV RATNA INFORMACIJA

4. korak: Ponudi nekaj uporabnih nasvetov (Mogoče bi lahko ...)

- _____
- _____
- _____
- _____

3. korak: Izrazi pomisleke in skrb. Osredotoči se le na posamezne ideje oz. dele besedila (Zanima me, ali bi lahko ...)

- _____
- _____
- _____
- _____

2. korak: Ovrednoti. Kaj je dobro narejeno. Bodi natančen (Ta del je zanimiv, ker ...)

- _____
- _____
- _____
- _____

1. korak: Razjasni, češar ne razumeš (Nisem prepričan, da sem razumel ...)

- _____
- _____
- _____
- _____

© ilik, OŠ Dornberk

Tvoj spis je dober, vendar je v njem večeno nekaj napak. Pazi na vrstni red besed v povedih. Morda je malo prekratek spisa. Vsebinsko ustreza prebrani knjigi, naslov je dober, vendar bi bil lahko izvirnejši... (Npr. Tezave = Old punco). Uvod je zelo dober. V njem si razložila naslov, povedala kdo je avtor, manjkala je vrstitev zgodbe npr. proza, dramska, kriminalka... Glavna tema spisa je dobro opisana. Dobro si opisala kako si predstavljala Old punco. Morda je malo nejasen popravljen odgovor. KAJ PREDSTAVLJA OLD PUNCA FANTOM? Lahko bi na primer napisale da so pomnani najo, dobre pa si odgovorile da je Bob najbolj navezan na avto, ker je njegov. Iz spisa je razvidno, da si zgodbo dobro postužala, saj si vedela veliko primerov "vragolij" Old punce. V jedru sem malo pogresala tvoje razmišljanje o knjigi. Mnenje o celotni knjigi pa ni zelo dobro opisala, v zaključku. Nikjer v spisu nistem zaslutila nobenega niti najkrajšega opisa osebe. Se ti zgodba zdi aktualna? Na nekatera vprašanja nisi odgovorila prav vem je zgodba v pretekliku. (Tvoje ja ne znam dakei) V spisu so manj kate podrobnosti, zaporedje pa je pravo. Mogoče bi lahko napisala malo več občutkov o zgodbi. Malo manjka repetitivnosti v zgodbi in humorja. Besed nismi ponarjajala. Pravopisnih napak sple skoraj ni bilo.

Po lestvi navzgor

Vrstniška povratna informacija, napisana na podlagi kriterijev uspešnosti

KARTICE MOJ GLAS

Prav posebna vrsta povratne informacije so tudi kartice, ki smo jih poimenovali MOJ GLAS. Uporabljamo jih pri morebitnih trditvah, preverjanjih znanja, pa tudi kot odziv na že dano povratno informacijo. Tako npr. učenec poda svojo vrstniško povratno informacijo. Učence pozovem, da povedo, kaj menijo o tem, kar je bilo povedano/napisano. Vsak učenec se odloči za eno od kartic, na katerih so zapisane trditve. Učenci kartice dvignejo in utemeljijo svojo izbiro.

S tem SE STRINJAM, ker ...

S tem se NE STRINJAM, ker ...

Hm, tega NE RAZUMEM dobro. Potrebujem dodatno razlago.

Glede tega še NIMAM PRAVEGA MNENJA, potrebujem več informacij.

VARNO UČNO OKOLJE OMOGOČA KONSTRUKTIVNO POV RATNO INFORMACIJO

Povratna informacija je v procesu učenja zelo pomembna, saj učencu ponuja uvid v to, kje na svoji poti učenja se nahaja. Kakovostna povratna informacija je ključnega pomena za učenčev napredek, saj mu pomaga pri iskanju razlogov, zakaj mu še ni uspelo doseči cilja, in pri ugotavljanju, kje potrebuje pomoč. Pomembno je, da izhaja iz namenov učenja in kriterijev uspešnosti, kajti le tako bo učencu res koristila. Poseben pomen lahko pripišemo vrstniški povratni informaciji, ki pa mora biti pravilno strukturirana in naravnana. Predpogoj, da se vrstniške povratne informacije

lahko sploh lotimo, je, da v razredu vzpostavimo pozitivno klimo, varno učno okolje, kjer so napake dopustne, celo dobrodošle, saj so odskočna deska, ki učence lahko izstrelijo zelo visoko, če jim je le dovoljeno, da poskusijo znova in znova. Ko vzpostavimo tako okolje, se pravo učenje lahko zares začne, povratne informacije pa so v takem okolju sprejete kot konstruktivne in dobrodošle.

Viri:

- Black, P. J., Harrison, C., Marshall, B., William, D. (2002): *Working inside the black box. Assessment for learning in the classroom*. London: Kings College Press.
- Clarke, S. (2003): *Enriching Feedback in the Primary Classroom*. London: Hodder and Stoughton.
- Hattie, J. (2009): *Visible learning*. London: Routledge.
- Hattie, J. (2018): *Vidno učenje za učitelje. Maksimiranje učinka na učenje*. Griže: Svetovalno-izobraževalni center MI.
- Holcar Brunauer, A. in ostali (2016). *Formativno spremljanje v podporo učenju. Priročnik za učitelje in strokovne delavce*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Istance, D. in Dumont, H. (2013): Smernice za učna okolja v 21. stoletju. V: S. Sentočnik (ur.). *O naravi učenja*, str. 285–303. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Komljanc, N. (2008): *Formativno spremljanje učenja*. V: M. Škraba (ur.): *Didaktika ocenjevanja znanja*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Marentič Požarnik, B., Plut Preglej, L. (2009): *Moč učnega pogovora. Poti do znanja z razumevanjem*. Ljubljana: DZS.
- Pečjak, S., Peklaj, C. Tomenc, E. (2006): Kognitivni in metakognitivni procesi pri samoregulaciji učenja. *Psihološka obzorja*, let. 15 (št.1): str. 75–92.
- Peklaj, C. (2010): *Samoregulacija učenja in kaj lahko stori učitelj*. *Vzgoja in izobraževanje*, let. 41 (št. 1), str. 5–11.
- Peršolja, M. (2019): *Formativno spremljanje v praksi*. Domžale: M. Peršolja.
- William, D. (2013): Vloga formativnega vrednotenja v učinkovitih učnih okoljih. V: S. Sentočnik (ur.). *O naravi učenja*, str. 123–142. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Rus, V. (2004): *Izobraževanje kot privatna in javna dobrina*. V: Matura Dušan (ur.), Babšek Jana (ur.) *Kakšna bo šola prihodnosti?*, str. 71–77. Radovljica: Didakta.

Kartice MOJ GLAS